

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԻ ԱԿՏԻՎԱՅՈՒՄ ԱԴԻԲԵՉԱՆՈՒՄ

Արաքս Փաշայան

Վերջին շրջանում Ադրբեջանի հասարակական գործընթացներում էական նշանակություն է սկսել ձեռք բերել իսլամական գործոնը, հասարակության մեջ ձևավորվել են առանձին շերտեր, որոնք բնորոշվում են հավաքական կրոնական ինքնության գիտակցությամբ:

Եթե խորհրդային և հետխորհրդային տարիներին Ադրբեջանում (որի իսլամ բնակչության 2/3-ը շիա է, 1/3-ը՝ սուննի) իսլամական ինքնությունն ավելի շատ հիմնված էր մշակույթի և էթնիկության, քան կրոնի վրա, ապա այսօր կրոնականացվածությունը բնորոշ է դարձել ադրբեջանական հասարակությանը:

Չնայած Ադրբեջանի հասարակական-քաղաքական զարգացումներում իսլամական գործոնի ուսումնասիրության գիտական կարևորությանն ու քաղաքական և գործնական նշանակությանը, այն հիմնականում դուրս է մնացել Հայաստանի վերլուծական հանրության ուշադրությունից:

Այն, որ իսլամը Ադրբեջանի հասարակական կյանքում վերաճել է որոշակի գործոնի, փաստում են մի շարք իրողություններ, որոնց է՝ գլխաշոր (հիջաբ) կրող աղջիկների և կանանց¹, իսլամական գործառույթ իրականացնող հավատացյալների, կրոնական կրթություն ստանալ ցանկացողների, իսլամական սրբատեղիներ մեկնել կամեցողների հարաճուն թիվը: Եթե նախկինում մարդիկ իսլամը կարևորում էին հիմնականում ծիսական արարողությունների ժամանակ, ապա 21-րդ դարի սկզբից իսլամը, ինչպես նշում է ադրբեջանցի վերլուծաբան Ա.Յունուսովը, «դարձել է կենսակերպ ադրբեջանական հասարակության ոչ փոքր հատվածի, հատկապես երիտասարդների համար»²:

Հատկանշական է, որ երկրում որոշակիորեն հիմնավորվել է նաև կրոնական արմատականությունը, տարածում ստացել իսլամին վերաբերող տա-

¹ Հիջաբը հավատացյալի իսլամական ինքնության դրսևորումներից մեկն է, որն ամրագրված է իսլամական հավատքով: Հիջաբի կիրառումը կարող է ունենալ տարբեր դրսևորումներ և պայմանավորված լինել տարբեր գործոններով: Հատկապես աշխարհիկ հասարակություններում, ինչպիսին Ադրբեջանն է, հիջաբն ավելի շատ կրոնականացվածության ցուցիչ է:

² Юнусов А., Иллюзии и реальность постсоветского периода, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1192392060>

րաբնույթ (այդ թվում՝ քարոզչական) գրականությունը, կարևոր նշանակություն է ձեռք բերել կրոնական հռետորականությունը:

Գիտակցելով աշխարհիկ ինստիտուտների սպառնացող վտանգը՝ երկրի իշխանությունները մշտապես փորձել են թուլացնել կրոնի դերը հասարակական-քաղաքական կյանքում, ինչը դրսևորվել է կրոնականացված տարրերի հանդեպ հետապնդումների և կրոնական խնդիրների նկատմամբ սահմանափակումների միջոցով: Օրինակ, վերջերս իշխանություններն արգելեցին մզկիթի բակում կամ հարակից տարածքում աղոթելը:

Ադրբեջանում արգելված է գլխաշորով մուտք գործել կրթական հաստատություններ (չնայած հասարակության մեջ գլխաշոր կրելն արգելված չէ), պաշտոնական փաստաթղթերի համար հիջաբով նկարվելը, որի հետևանքով 16 տարին լրացած աղջիկներից շատերը չեն կարող անձնագիր և ինքնությունը հաստատող այլ փաստաթղթեր ստանալ, ինչը մի շարք անհաղթահարելի խնդիրներ է հարուցում¹:

Որոշակի ճնշումներ են իրականացվում այն մարդկանց նկատմամբ, որոնց արտաքին կերպարի մեջ կան ընդգծված կրոնական տարրեր, օրինակ՝ երկար և անխնամ մորուքը կամ կարճ տաբատը (ինչը վկայում է սուննի իսլամի սալաֆիական կողմնորոշման մասին): Հայտնի են դեպքեր, երբ ոստիկանները ստիպել են մարդկանց սափրել մորուքը:

Նշենք, որ Ադրբեջանում շատ բարդ է կրոնական համայնքների և կազմակերպությունների գրանցման արարողակարգը, որը ենթադրում է ստանալ Կովկասի մուսուլմանների վարչության թույլտվությունը: Բավական խիստ է նաև կրոնական գրքերի գրաքննությունը: Համապատասխան մարմնի եզրակացության դեպքում արգելվում են այն գրքերը, որոնք սերմանում են դավանական անհանդուրժողականություն, ծայրահեղականություն և անջատողականություն:

Ադրբեջանական հասարակության մեջ իսլամի դերի ակտիվացումը, ըստ էության, պայմանավորված է մի շարք գործոններով, որոնցից են՝ խոսքի ազատության բացակայությունը, սոցիալական և տնտեսական խնդիրները, հիասթափությունն արևմտյան արժեքների նկատմամբ և այլն: Երկրում առկա են քաղաքական և հոգևոր ճգնաժամին բնորոշ տարրեր, երբ մարդիկ, փաստորեն, չեն վստահում ո՛չ իշխանություններին և ընդդիմությանը և ո՛չ էլ պաշտոնական իսլամի ներկայացուցիչներին:

Հատկանշական է, որ առկա իրավիճակում թե՛ սուննի, թե՛ շիա շրջանակներում տարածում է ստանում կրոնական արմատականությունը, որն իսլամի տեսանկյունից փորձում է մեկնաբանել սոցիալական և քաղաքական առկա խնդիրները և առաջարկել դրանց լուծումները: Իսկ ծայրահեղ կրոնա-

¹ Մանրամասն տե՛ս Право на хиджаб в Азербайджане. 9 лет мусульманки не могут получить паспорта <http://www.islam.ru/pressclub/islamofobia/prahjezi/>

կանացված շրջանակներն իրենց թիրախն են դարձնում հասարակական, քաղաքական և մշակութային այն գործիչներին ու մարդկանց, ովքեր ունեն ընդգծված աշխարհիկ տեսակետներ կամ դեմ են արտահայտվում իսլամին առնչվող որևէ իրողության: Նրանց նկատմամբ նույնիսկ հրապարակվում են մահվան դատավճիռներ, հնչեցվում են ջիհադի կոչեր:

Այս տեսանկյունից բավական աղմկահարույց էր 2007-ին Ադրբեջանում գրող-հրապարակախոս Ռաֆիկ Թադիի և «Սանաթ» թերթի խմբագիր Սամիր Սեդադաթովուի դատավարությունը: Պատճառը նույնանուն թերթում Ռ.Թադիի հրատարակած «Եվրոպան և մենք» հոդվածն էր, որտեղ հեղինակը խոսել էր քրիստոնեական արժեքների գերակայության մասին, ինչն ընկալել էր որպես անարգանք իսլամին և նրա սրբություններին: Հոդվածի դեմ արտահայտվել էր նաև Փաշազադեն, իսկ շիական Նարդարան գյուղում նոյեմբերի 10-ին տեղի ունեցած հանրահավաքի ժամանակ Ռ.Թադիի դեմ հասարակական մահապատժի որոշում էր ընդունվել: Ռ.Թադիի և Ս.Սեդադաթովուի դատավարությանը մասնակցել էին կրոնական արմատականներ, որոնք այնուհետև պահանջել էին մահապատժի ենթարկել վերջիններին¹: Հատկանշական է, որ հիշյալ դեպքը արձագանք գտավ նաև Իրանում. հայտնի այաթոլլա Մուհամադ Ֆազիլ Լանքյարանին մահվան ֆեթվա հրապարակեց հոդվածագրի և խմբագրի համար, ինչն աղերսներ ունի Սալման Ռուշդիին առնչվող հայտնի դեպքի հետ:

Բաքվի Խաղաղության և ժողովրդավարության ինստիտուտի տնօրեն, քաղաքագետ Արիֆ Յունուսովի կարծիքով՝ իսլամն Ադրբեջանում ներկայումս զբաղեցնում է այն վակուումը, որը ժամանակին, մինչև 2005թ. խորհրդարանական ընտրությունները, զբաղեցնում էր արևմտամետ ընդդիմությունը, որին իշխանությունները դուրս մղեցին քաղաքական դաշտից: Նման իրավիճակ ստեղծվեց նաև Ուզբեկստանում, որտեղ իշխանությունների կողմից դուրս մղված ընդդիմության տեղը զբաղեցրեց միջազգային իսլամական արմատական շարժումներից մեկը՝ «Հիզբ ութ-թահրիրը»:

Ըստ Յունուսովի՝ Ադրբեջանում փաստորեն, անհաջողության են մատնվել թյուրքիզմը (ազգայնականությունը), արևմտյան լիբերալ դեմոկրատիան, իշխանությունների կողմից հասարակությանը պարտադրված հեյդարիզմը, որի հետևանքով որոշակիորեն աճել է հետաքրքրությունը իսլամի նկատմամբ²:

Իսլամիստական տրամադրությունների աճով աչքի են ընկնում հատկապես հյուսիսային և հարավային շրջանները, որտեղ բնակվում են էթնոդավանական փոքրամասնություններ, ինչպես նաև Ապշերոնի թերակղզին, մասնա-

¹ Азербайджан: исламские радикалы грозят казнить журналистов, <http://www.blagovest-info.ru/index.php?ss=2&s=3&id=13278>

² Юнусов А., Иллюзии и реальность постсоветского периода, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1192392060>

վորապես Բաքվի որոշ հատվածներ և դրան հարակից որոշ բնակավայրեր, ինչպես, օրինակ, իրանամետ Նարդարանը:

Իսլամի արմատական ուղղություններից Ադրբեջանում ներկայումս բավական ժողովրդականություն է վայելում սուննի իսլամի սալաֆիական (կամ վահաբական) հոսանքը, չնայած այդ հոսանքի կողմնակիցներն իրենց ոչ թե վահաբի, այլ՝ «ճշմարիտ իսլամի» հետևորդներ են անվանում և աչքի ընկնում հավաքական կրոնական ինքնության գիտակցությամբ, որը դրսևորվում է, առաջին հերթին, նրանց արտաքին կերպարի մեջ:

Շարժումն Ադրբեջան է ներթափանցել մի քանի, այդ թվում՝ արաբական ճանապարհով, իսկ նրա հաջողություններից մեկը կապված է Բաքվի սալաֆիական կողմնորոշման Աբու Բաքր մզկիթի երիտասարդ իմամ, խարիզմատիկ գործիչ Համեթ Սուլեյմանովի անվան հետ: 2008թ. օգոստոսին իշխանությունները փակեցին «Աբու Բաքրը»՝ պատճառաբանելով, որ նույն ամսի 17-ին մզկիթի դեմ իրականացված ահաբեկչությունից հետո այն այլևս անվտանգ չէ հավատացյալների համար:

Առաջին իսկ հայացքից ակնհայտ է, որ իշխանություններին առավել մտահոգում է երկրում սուննի իսլամի սալաֆիական ուղղության ընդլայնման փաստը, որը հիմնականում ասոցիացվում է Բաքվի Աբու Բաքր մզկիթի և նրա շուրջ ստեղծված կրոնական համայնքի հետ:

Ադրբեջանում գաղափարախոսական բացը, փաստորեն, փորձ է արվում լրացնել պաշտոնական իսլամից դուրս գործող մզկիթներում: Հայտնի է, որ ուրբաթ օրվա իմամի կրոնական քարոզից՝ խուտբայից հետո, նույն իմամի կողմից մզկիթում քննարկվում են նաև այլ, այդ թվում՝ սոցիալ-քաղաքական հարցեր: Արդյունքում՝ խոսքի ազատության բացակայության պայմաններում Ադրբեջանում առանձին մզկիթներ դառնում են յուրօրինակ քաղաքական ակումբներ:

Շվեդ վերլուծաբան Սոֆի Բեդֆորդն իր «Իսլամական գործունեությունն Ադրբեջանում. բռնությունը և մոբիլիզացումը հետխորհրդային համատեքստում»¹ հետազոտության մեջ հետաքրքիր դիտարկումներ է անում Ադրբեջանի թե՛ սուննի, թե՛ շիա գործունեության մասին՝ մատնանշելով միմյանց հետ որոշակի ընդհանրություններ և տարբերություններ ունեցող սուննիական Աբու Բաքր և շիական Ջումա մզկիթի ծխականների² համայնքների օրինակները: Հետազոտողի համոզմամբ՝ չնայած երկու համայնքներում էլ հասարակական

¹ *Sofie Bedford*, *Islamic Activism in Azerbaijan: Repression and Mobilization in a Post-Soviet Context*, Stockholm, 2009, www.diva-portal.org/diva/getDocument?urn_nbn_se_su_diva-8429-2_fulltext.pdf

² Բաքվի շիական Ջումա հայտնի մզկիթի իմամը մինչև 2004թ. Իլդար Իբրահիմօղլուն էր, ում 2004-ին իշխանությունները հեռացրին այդ պաշտոնից: Իբրահիմօղլուն ներկայումս զբաղվում է մարդու իրավունքների պաշտպանության խնդիրներով, ղեկավարում *DEVAMM* հայտնի կազմակերպությունը:

փոփոխությունների պահանջ կա, սակայն մոտեցումները տարբեր են. Ջուլա մզկիթի հոետորականությունը լիբերալ է, բնորոշվում է կրոնական ազատությունների և քաղաքացիական իրավունքների, այլ կերպ ասած՝ քաղաքական շեշտադրումներով: Մինչդեռ Աբու Բաքր մզկիթի հոետորականությունը պահպանողական է, որոշակիորեն ապաքաղաքականացված, միտված անհատի վարքի և կենսակերպի կրոնականացմանը, կրոնական և բարոյական արժեքների բացարձակացմանը, հասարակությունը ներքնից վերև փոփոխելուն:

Իսլամին առնչվող գործընթացներում Ադրբեջանի իշխանությունների համար բարդ խնդիր է ոչ միայն ներքին, այլև արտաքին մարտահրավերներին դիմագրավելը: Լինելով հարևան Իրանին, Թուրքիային և Ռուսաստանի կազմում գտնվող Դադստանին (որտեղ ամուր հիմքեր ունեն իսլամի ծայրահեղական ուղղությունները), նաև գտնվելով Մերձավոր Արևելքի հարևանության մեջ՝ Ադրբեջանը թիրախ է արտաքին իսլամական ազդեցության համար: Դեռևս 1990-ականներից Ադրբեջան սկսեցին ներթափանցել կրոնական քարոզիչներ Իրանից, Թուրքիայից, արաբական երկրներից, ի հայտ եկան միջազգային իսլամական մի շարք արմատական շարժումների մասնաճյուղեր, որոնք տարբեր ժամանակներում իշխանությունների կողմից հիմնականում չեզոքացվեցին: Իշխանությունները կարողացան մեծ հարված հասցնել հատկապես իրանական ազդեցությանը:

Հատկանշական է, որ իսլամական հարցերում իշխանությունների կողմից ընդունելի է համարվում թուրքական սուննի իսլամը, քանի որ զերծ է պահում իրանական և այլ ազդեցություններից և համարժեք է Ադրբեջանի աշխարհիկ պետության մոդելին: Ադրբեջանի իշխանությունները կրոնական հարցերում Թուրքիայի հետ ակտիվորեն համագործակցում են: Թուրքիան ֆինանսավորել է որոշ մզկիթների վերանորոգումը, մի շարք հոգևորականներ վերապատրաստվել են Թուրքիայում, Ադրբեջանից շատերն ուսանել են Թուրքիայի իսլամական կրթական հաստատություններում: Ադրբեջանում գործում են նաև թուրքական ոչ պաշտոնական իսլամական շրջանակներ, որոնցից է Ֆեթուլլահ Գյուլենի շարժումը, մասնավորապես՝ «Նուրսու» («Նույս») խմբերը, որոնք 2007-ին Ալլահշյուքյուր Փաշազադեի կողմից հայտարարվել են «ոչ ցանկալի»: Նուրսույականները բազմաթիվ համախոհներ ունեն նաև իշխանական շրջանակներում:

2006-ից Ադրբեջանի կրոնական իրավիճակի վրա, ինչպես նշում է Ա.Յունուսովը, սկսեց մեծ դեր խաղալ միջազգային իսլամական գործոնը: Այստեղ սկսեցին բավական հիվանդագին արձագանքել այն իրողություններին, որոնք կապված էին իսլամի կամ Արևմուտք-Արևելք հակասությունների հետ: Ադրբեջանում ձևավորվեց հակաարևմտյան և հակախորայելական հոետորականությունը, որին չէր խանգարում նույնիսկ այն փաստը, որ, օրինակ,

նույն Իսրայելի հետ Ադրբեջանն ուներ ռազմավարական գործընկերություն:

2006-ին Ադրբեջանում կազմակերպվեցին բողոքի մի շարք աննախադեպ ակցիաներ ընդդեմ Մուհամմադ մարգարեի ծաղրանկարների: 2006թ. ձմռանը Նարդարանում անկախ Ադրբեջանի պատմության մեջ առաջին անգամ այրվեցին ԱՄՆ, Իսրայելի, Դանիայի, նաև՝ Հայաստանի և Շվեյցարիայի դրոշները: Փետրվարի 11-ին «Ենի խաբար» քիչ հայտնի թերթը քրիստոնեական թեմաներով ծաղրանկարներ հրապարակեց, իսկ 2006-ի ապրիլին հրեական կազմակերպությունները սպառնալից նամակներ ստացան տեղական իսլամիստներից:

2006թ. ամռանը բողոքի ակցիաներ կազմակերպվեցին ընդդեմ Լիբանանում «Հիզբալլահի» դեմ իսրայելական պատերազմի, իսկ 2008թ. դեկտեմբերին՝ Ղազախում սկսված իսրայելա-պաղեստինյան պատերազմի: Ի դեպ, հակաքրիստոնեական բովանդակություն ունեցող հակաարևմտյան հռետորակա-նության միջոցով են նաև արտահայտվում հակահայկական տրամադրություններն Ադրբեջանում: Հայկական թեմայի անքակտելի բաղկացուցիչներն են Լեոնային Ղարաբաղի և հայ-թուրքական հարաբերությունների հարցերը, որոնք ներկայումս հասարակության ուշադրության կիզակետում են: Հասարակության ճնշող մեծամասնությունը դեմ է, օրինակ, հայ-թուրքական հարաբերությունների ջերմացմանը և սահմանի բացմանը, քանի որ, ըստ առկա մտայնության, Թուրքիան այդ քայլերին գնում է Արևմուտքի (մասնավորապես՝ ԱՄՆ-ի) ճնշման տակ՝ այդպիսով դավաճանելով Ադրբեջանի հետաքրքրություններին:

Ադրբեջանի Միլլի մեջլիսի պատգամավոր Էլմիրա Ախունդովայի կարծիքով՝ հասարակության հարաճուն արմատականացումը, որը տեղական, ադրբեջանական միջավայրում ստանում է յուրօրինակ ձևեր, մտահոգության և տագնապի առիթ է ստեղծում, որի դեմ իշխանությունները պետք է անհետաձգելի քայլեր ձեռնարկեն¹: Սակայն որքան էլ իշխանությունները փորձեն լուծել խնդիրները, մինևույն է, քաղաքական միաբնեռ համակարգի խորացումն ու առկա սոցիալական խնդիրները գաղափարախոսական վակուումի պայմաններում անխուսափելիորեն հանգեցնելու են իսլամի նշանակության աճին:

Փաստորեն, Ադրբեջանում մի կողմից, մեծանում է իսլամի ազդեցությունը հասարակական գիտակցության մեջ, մյուս կողմից՝ մեծանում է միջազգային իսլամական գործոնի ազդեցությունն Ադրբեջանի հասարակական գործընթացներում:

¹ Интервью Day.Az с депутатом Милли Меджлиса Эльмирой Ахундовой. 15 Января 2009

**ՋԱՎԱԽՔԸ ՎՐԱՑԱԿԱՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒՅՍԻ ՆԵՐՔՈ**

Վահրամ Հովյան

Հայաստանի հյուսիսային սահմաններին հարակից, հայահոծ բնակչությամբ Ջավախքի շուրջ այսօր տեղի են ունենում նաև տեղեկատվական գործընթացներ: Տեղեկատվության և քարոզչության միջոցով Ջավախքի հիմնախնդիրներով շահագրգիռ կողմերը փորձում են մի կողմից արտահայտել իրենց դիրքորոշումներն այդ խնդիրների նկատմամբ, իսկ մյուս կողմից՝ ձևավորել համապատասխան տրամադրություններ թե՛ սեփական հասարակությունների, թե՛ միջազգային հանրության շրջանում: Քանի որ Ջավախքը վարչականորեն գտնվում է Վրաստանի սահմաններում, ապա վերջինս նրա հիմնախնդիրներով շահագրգիռ կողմերից է: Վրացական տեղեկատվական դաշտում Ջավախքի վերաբերյալ հրապարակված նյութերի վերլուծությունը թույլ է տալիս պատկերացում կազմել հայահոծ այդ տարածաշրջանի նկատմամբ Վրաստանի քաղաքականության, ինչպես նաև հասարակական տրամադրությունների մասին:

***Ջավախքի շուրջ վրացական տեղեկատվական դաշտի
որոշ առանձնահատկություններ***

Ջավախքի շուրջ վրացական տեղեկատվությունն ունի իրեն հատուկ գծերը, որոնցով տարբերվում է հայերի նկատմամբ այլ, մասնավորապես՝ ադրբեջանական քարոզչությունից: Հայաստանի և Հայության նկատմամբ ադրբեջանական քարոզչությունից վրացական քարոզչությունը տարբերվում է հետևյալ երկու հիմնական առանձնահատկություններով.

1. Եթե հայկական թեմաները ադրբեջանական տեղեկատվական դաշտում գերակշռում են՝ զբաղեցնելով առաջնային դիրք, ապա վրացական տեղեկատվական դաշտում հայկական (այդ թվում նաև՝ Ջավախքի) թեմաները առաջնայնություն չունեն: Վրացական տեղեկատվական դաշտում ակնհայտ գերակշռություն ունեն Աբխազիայի, Հարավային Օսիայի, ռուս-վրացական հարաբերությունների, ինչպես նաև վրացական ներքաղաքական դրության վերաբերյալ նյութերը: Այդ է պատճառը, որ եթե ադրբեջանական տեղեկատվությունը գրեթե ամենօրյա հաճախականությամբ անդրադառնում է հայկա-

կան թեմաներին, ապա վրացական տեղեկատվական դաշտում հայկական թեմաները շատ ավելի հազվադեպ են հանդիպում:

Դրա պատճառն այն է, որ եթե Ադրբեջանը տեղեկատվական պատերազմում ունի հիմնական ճակատ (հայկական) և ողջ ռեսուրսները կենտրոնացրել է այդ ճակատում, ապա Վրաստանի դրությունն այս առումով շատ ավելի բարդ է: Վրաստանը տեղեկատվական պատերազմում ստիպված է պայքարել մի քանի՝ արխազական, օսական, ռուսական և այլ ճակատներով: Հետևաբար, արխազական, օսական և ռուսական թեմաների համեմատությամբ հայկական թեմաներն ավելի քիչ տեղ են զբաղեցնում վրացական տեղեկատվական դաշտում:

Ջավախքին վերաբերող նյութերը հաճախ օգտագործվում են ռուսների դեմ տեղեկատվական պատերազմում: Այսինքն՝ վրացական տեղեկատվական դաշտում Ջավախքի մասին հրապարակումների նպատակը հաճախ ոչ թե հայկական, այլ ռուսական կողմի նկատմամբ քարոզչությունն է: Այլ կերպ ասած՝ Ջավախքը որպես թեմա կամ գործիք օգտագործվում է Ռուսաստանի դեմ տեղեկատվական պատերազմում:

2. Եթե ադրբեջանական տեղեկատվական դաշտը հազեցած է միայն հակահայկական բովանդակությամբ հրապարակումներով, ապա նույնը միանշանակորեն չի կարելի ասել վրացական տեղեկատվական դաշտի մասին: Այստեղ Ջավախքի վերաբերյալ, բացի հակահայկական բովանդակությամբ նյութերից, զգալի տեղ ունեն նաև ռացիոնալ և կառուցողական մոտեցումները: Պատճառն առաջին հերթին այն է, որ հայ-վրացական հարաբերությունները այնքան լարված չեն, որքան հայ-ադրբեջանականը: Թեև հայ-վրացական հարաբերություններում որոշակի լարվածության առկայությունը, շարունակվում են պահպանվել դիվանագիտական, տնտեսական, մշակութային և այլ կապերը, ինչը ստեղծում է առկա հիմնախնդիրները խաղաղ և փոխշահավետ տարբերակով լուծելու ռեսուրս:

Ջավախքի շուրջ հակահայկական բովանդակությամբ հրապարակումները վրացական տեղեկատվական դաշտում

Վրացական լրատվամիջոցների հակահայկական բովանդակությամբ հրապարակումներում Ջավախքը ներկայացվում է որպես անջատականության օջախ, որտեղ տիրում է հայկական էթնիկ ազգայնականությունը: Ջավախքում և նրա շուրջ տեղի ունեցող իրադարձությունները մեկնաբանվում են հենց այդ լույսի ներքո:

Այսպես, 2008թ. հոկտեմբերի 1-ին www.newsgeorgia.ru կայքէջը հրապարակել է «Երևան-Բաթում ճանապարհը կհանգեցնի անջատականության – Նաթելաշվիլի» վերտառությամբ հոդվածը, որտեղ ներկայացվում է Վրաստանի ընդդիմադիր Լեյբորիստական կուսակցության առաջնորդ Շ.Նաթելաշվիլու

մամուլի ասուլիսի՝ հիշյալ հիմնախնդրին վերաբերող հատվածը: Հրապարակված նյութի հաղորդմամբ՝ Շ.Նաթելաշվիլին գտնում է, որ Հայաստանի և Վրաստանի նախագահների միջև ձեռք բերված համաձայնությամբ կառուցվելիք Երևան-Բաթում ավտոմայրուղին կարող է հանգեցնել Վրաստանի ևս մեկ հատվածի կորստին (նկատի ունի Սամցխե-Ջավախքը, քանի որ կառուցվելիք ավտոմայրուղին անցնելու է այդտեղով): Նաթելաշվիլին համեմատել է կառուցվելիք ավտոմայրուղին Ռուսիայի թունելի հետ, որը Հարավային Օսիան կապում է Ռուսաստանին: Ըստ Նաթելաշվիլու՝ Մ.Սահակաշվիլին փորձում է Վրաստանի համար ստեղծել երկրորդ Ռուսիայի թունել և հող նախապատրաստել Վրաստանի ևս մեկ տարածաշրջանում անջատականության համար: Նաթելաշվիլու համոզմամբ՝ շուտով այնտեղ բռնկվելու է բարդ և ահարկու անջատականություն¹:

Բացի հրապարակված նյութի հակահայկական բովանդակությունից, ակնհայտ է ևս մեկ բան: Հրապարակված հոդվածում ջավախքյան հիմնախնդիրը շահարկման առարկա է Վրաստանի ներքաղաքական հարաբերություններում: Ընդդիմադիր կուսակցության առաջնորդի կողմից Ջավախքը շահարկվում է նախագահ Մ.Սահակաշվիլու դեմ պայքարում:

2007թ. օգոստոսի 6-ին վրացական *www.apsny.ge* կայքէջը հրապարակել էր «Ընտրության ազատություն» համադրիմյան հասարակական միավորում վրացական կազմակերպության դիմումը՝ ուղղված Վրաստանի նախագահ Մ.Սահակաշվիլուն և խորհրդարանի նախագահ Ն.Բուրջանաձեին: Դիմումի մեջ մտահոգություն էր արտահայտվում Սամցխե-Ջավախքում տիրող իրավիճակի շուրջ: Նշվում էր, որ վրացական իշխանությունները պատշաճ ուշադրություն չեն դարձնում Վրաստանի տարածքային ամբողջականությանը սպառնացող այն լուրջ վտանգի վրա, որը գալիս է Սամցխե-Ջավախքում տիրող հայկական ազգայնականությունից և անջատականությունից: Սամցխե-Ջավախքում գործող հայկական կազմակերպությունները՝ Վիրք, Ժողովրդավարական դաշինք, Միասնական Ջավախք, Դաշնակցական միավորումներ և այլն, ծավալում են Վրաստանի ներքին դրությունն ապակայունացնելու և այն մասնատելուն նպատակաուղղված ակտիվ գործունեություն: Համաձայն դիմումի՝ հայկական այդ կազմավորումների նպատակն է պատմականորեն վրացական տարածք հանդիսացող Սամցխե-Ջավախքի անջատումը Վրաստանից, իսկ այնուհետև՝ նրա միավորումը Հայաստանին:

Դիմումում նշվում է, որ հայկական ազգայնականությունը, ճնշում գործադրելով տարածաշրջանում բնակվող այլազգի ներկայացուցիչների վրա, ձգտում է նրանց դուրս մղել տարածաշրջանից՝ այնտեղ միայն հայերից բաղկացած հա-

¹ Дорога Ереван-Батуми приведет к сепаратизму
http://www.newsgeorgia.ru/official_statement/20081001/151010794.html

մասեռ բնակչության կազմ հաստատելու նպատակով: Որպես փաստ դիմումում հիշատակվում է, որ Գորելովկա գյուղի ռուս հոգեմարտիկները (դուխոբորները) իբրև թե հայ ազգայնականների ճնշման տակ աստիճանաբար հեռանում են իրենց բնակավայրից: Միևնույն ժամանակ, ինչպես նշվում է դիմումի մեջ, Լիբանանից, Սիրիայից, Թուրքիայից, Լեռնային Ղարաբաղից, ինչպես նաև բուն Հայաստանից հայկական ընտանիքներ են տեղափոխվում Սամցխե-Ջավախք: Տարածաշրջանի խաղաղության և կայունության համար, ըստ դիմումի, լուրջ սպառնալիք են հանդիսանում իբրև թե Գանձա գյուղում ձևավորված հայկական անօրինական զինված խմբավորումները: Միաժամանակ կատարվում է ակտիվ քարոզչական աշխատանք Սամցխե-Ջավախքը որպես պատմական հայկական տարածք ներկայացնելու ուղղությամբ:

Ուկրաինայի վրացիները վերոհիշյալ դիմումում պահանջում են Վրաստանի իշխանություններից կտրուկ և վճռական քայլերի դիմել՝ Սամցխե-Ջավախքում հայկական ազգայնականությանն ու անջատականությանը վերջ դնելու համար: Այնուհետև նրանք հանդես են գալիս բացահայտ ազգայնամուլական և հակահումանիտական պահանջով. արմատապես փոխել Սամցխե-Ջավախքի ժողովրդագրական պատկերը և այնտեղ հաստատել վրացի բնակչության մեծամասնություն:

Դիմումը նաև կոչ է անում վրաց իշխանություններին փոխել քաղաքականությունը Հայաստանի նկատմամբ: Ժամանակին Վրաստանը իբրև թե ձեռնպահ մնաց Հայաստանին տնտեսապես և քաղաքականապես մեկուսացնելու Թուրքիայի և Ադրբեջանի ծրագրի իրականացումից: Դրան ի պատասխան Հայաստանում իբրև թե պետական քաղաքականության մակարդակի է հասցված հակավրացական քարոզչությունը, պաշտոնական Երևանն իբր աջակցում է Սամցխե-Ջավախքում հայկական ազգայնականությանն ու անջատականությանը: Ուստի, պաշտոնական Թբիլիսին պետք է որոշակի ուղղումներ մտցնի Հայաստանի նկատմամբ քաղաքականության մեջ¹:

Ինչ վերաբերում է Ջավախքում վերջին շրջանում հայ ակտիվիստների ձերբակալություններին և նրանց նկատմամբ իրականացվող դատական հետապնդումներին, ապա վրացական տեղեկատվությունը ձերբակալված հայ գործիչներին պիտակավորում է որպես ազգայնամուլ կամ հանցագործ: Օրինակ՝ www.apsny.ge կայքէջը 2008թ. նոյեմբերի 10-ին, անդրադառնալով հայ գործիչների (Գուրգեն Շիրինյան, Վահագն Չախալյան և այլն) դատավարությանը, հրապարակման վերնագրում նրանց անվանում է ազգայնականներ²: Իսկ www.medianews.ge կայքէջը 2009թ. փետրվարի 24-ի հրապարակման

¹ Обращение Всекрымского общественного объединения “Свобода выбора”
<http://www.apsny.ge/order/1186421832.php>

² Начался судебный процесс над армянскими националистами Джавахети
<http://www.apsny.ge/2008/soc/1226341709.php>

մեջ վկայակոչում է Վրաստանի արտաքին գործերի նախարար Գրիգոլ Վաշաձեին, ըստ որի՝ հունվարի 22-ին ձեռք բերված Վրաստանի քաղաքացիները (Գրիգոր Մինասյանը և Մարգիս Հակոբջանյանը) ձեռք բերվել են ոչ թե այն պատճառով, որ հայ են, այլ կատարել են հանցագործություն¹:

Վրացական լրատվամիջոցներում Ջավախքի մասին հրապարակումների հակահայկական բնույթը երևում է նաև մեկ այլ հանգամանքով: Վրացական հրապարակումներում նկատվում է միտում՝ խուսափելու ջավախահայությանը որպես տարածաշրջանի բնիկ բնակչություն ներկայացնելուց: Ջավախահայությանն ավելի շուտ ներկայացնում են որպես «հայկական սփյուռք»:

Այսպես, օրինակ, www.newsgeorgia.ru կայքէջը վերոհիշյալ հրապարակման մեջ, խոսելով Սամցխե-Ջավախքի բնակչության մասին, գրում է հետևյալը. «Սամցխե-Ջավախք տարածաշրջանում (հարավային Վրաստան) կոմպակտ կերպով բնակվում է *հայկական սփյուռք*»²: Մեկ այլ վրացական կայքէջ՝ www.geotimes.ge, 2007թ. հուլիսյան հրապարակումներից մեկում գրում է. «Սամցխե-Ջավախք և Քվեմո Քարթլի տարածաշրջաններում կոմպակտ կերպով բնակվում են *հայկական և ադրբեջանական սփյուռքի ներկայացուցիչները*»³: Իսկ www.civil.ge կայքէջը 2003թ. հունիսի 30-ին, լուսաբանելով Հայաստանի նախագահ Ռ.Քոչարյանի այցը Վրաստան, գրում է հետևյալը. «Հայաստանի նախագահը պատրաստակամություն հայտնեց օգնելու Վրաստանի հայերին, մասնավորապես՝ *հայկական սփյուռքին Ջավախքում*»⁴:

Ջավախքյան խնդիրը Ռուսաստանի դեմ տեղեկատվական պատերազմում

Վրացական քարոզչությունն ի սկզբանե օգտագործել է ջավախքյան խնդիրը ռուսների դեմ տեղեկատվական պատերազմում: Ռուսաստանի դեմ քարոզչապայքարում ջավախքյան խնդրի արժարժումն ունի իր պարզ տրամաբանությունը. Ռուսաստանը ներկայացվում է որպես ագրեսոր, որի նպատակն է ապակայունացնել, մասնատել Վրաստանը: Այդ նպատակին հասնելու համար, համաձայն վրացական հրապարակումների, Ռուսաստանն օգտագործում է Վրաստանի էթնիկ փոքրամասնություններին: Հետևաբար, Ջավախքում

¹ Григол Вашадзе: В Джавахети политических проблем нет
<http://www.medianews.ge/rus/news/15758.html>

² Дорога Ереван-Батуми приведет к сепаратизму – Нателашвили
http://www.newsgeorgia.ru/official_statement/20081001/151010794.html

³ Более 80 процентов опрошенных в Самцхе-Джавахети и Квемо Картли считает Грузию родиной – исследование <http://www.geotimes.ge/index.php?m=home&newsid=5486>

⁴ Визит президента Армении в Грузию <http://www.civil.ge/rus/article.php?id=2758&search=%C4%E6%E0%E2%E0%E5%E5%E2%E8>

տեղի ունեցող խմորումներն ու ապակայունացման դրսևորումները կապվում են ռուսական հատուկ ծառայությունների գործունեության հետ: Ըստ վրացական տեղեկատվական դաշտում առկա որոշ հրապարակումների՝ Ռուսաստանն է դրդում ջավախքցիներին հանդես գալ ինքնավարության, հայոց լեզվին տարածաշրջանային լեզվի կարգավիճակ տալու և այլ պահանջներով:

Ջավախքյան գործոնի արժարժումը Ռուսաստանի դեմ քարոզչական պատերազմում ավելի ակնհայտ դարձավ 2008թ. օգոստոսյան ռուս-վրացական պատերազմից հետո: Այսպես, 2008թ. նոյեմբերի 28-ին, Էլույթ ունենալով օգոստոսյան դեպքերը հետաքննող խորհրդարանական ժամանակավոր հանձնաժողովի առաջ, Վրաստանի նախագահ Մ.Սահակաշվիլին Ջավախքի առնչությամբ նշեց, որ պատերազմի ընթացքում ռուսական բարձրաստիճան պաշտոնյաներ էին այցելում Երևան՝ փորձելով համոզել Հայաստանին օգնելու իրենց Սամցխե-Ջավախք տարածաշրջանում լարվածություն առաջ բերելու գործում: Սակայն ռուսներին, ըստ Սահակաշվիլու, չհաջողվեց դա անել¹: Թե ինչ փաստերի վրա էր հիմնված իր այդ հայտարարությունը՝ Մ.Սահակաշվիլին այդպես էլ չպարզաբանեց:

Վրաստանի նախագահի պարզաբանումները խորհրդարանական ժամանակավոր հանձնաժողովին լայն արձագանք գտան վրացական լրատվամիջոցներում:

2009թ. հունվարին վրացական *www.abkhazeti.info* և *www.medianews.ge* կայքէջերը հրապարակեցին մի նյութ, որտեղ փորձ է արվում ցույց տալ, որ Ռուսաստանը դրդում է Հայաստանին ռազմական գործողություններ սկսել Վրաստանի դեմ: Ըստ հրապարակված նյութի՝ 2008թ. վերջին Ռուսաստանի պաշտպանության նախարարությունը հաստատել է, որ Հայաստանը Ռուսաստանից ստացել է մի քանի միլիոն դոլար արժողությամբ զենք: Այնուհետև Ռուսաստանի պաշտպանության նախարար Ա.Սերդյուկովը ստիպված է եղել պարզաբանել իր ադրբեջանցի պաշտոնակցին, որ Հայաստանին տրամադրված զենքը նախատեսված է այլ նպատակների համար և չի օգտագործվի Ադրբեջանի դեմ: Այս առնչությամբ հողվածում հարց է բարձրացվում. արդյո՞ք Ադրբեջանը պետք է մտահոգվի Հայաստանին տրամադրված զենքից, թե՛ Վրաստանը:

Հրապարակված նյութը հաղորդում է, որ 2008թ. հոկտեմբերից Ռուսաստանը համառորեն փորձում է համոզել Երևանին ակտիվություն ցուցաբերել ջավախքյան խնդրում: Իսկ ավելի կոնկրետ՝ Մոսկվան դրդում է Հայաստանի իշխանություններին ուղղակի պատերազմական գործողություններ սկսել Վրաստանի դեմ: Ըստ հրապարակված նյութի՝ 2009թ. հունվարի սկզբին ռու-

¹ Key points of the Georgian Parliament's Commission hearing on August's war <http://georgia2008.net/2008/11/28/english-key-points-of-the-georgian-parliaments-commission-hearing-on-augusts-war/>

սական հատուկ ծառայությունները Հայաստանի իշխանություններին են փոխանցել «սև փաստաթուղթ», որտեղ հիմնավորվում է, որ 2009 թվականը լավագույն ժամանակն է ջավախքյան խնդիրը լուծելու համար:

Ինչպես հաղորդում է վերոհիշյալ հրապարակումը, Հայաստանի իշխանությունները ռուսական առաջարկության վերաբերյալ չեն ծավալել ներքին քիչ թե շատ լուրջ քննարկում: Բացի այդ, պաշտոնական Երևանը ձեռնպահ է մնում այն ծայրահեղական ուժերի հետ շփումներից, որոնք գործունեություն են ծավալում Ջավախքում: Միննույն ժամանակ, հրապարակված նյութը նշում է, որ, այնուամենայնիվ, դժվար է ասել, թե որքան կղիմանա պաշտոնական Երևանը Ռուսաստանի, ինչպես նաև հայկական սփյուռքի ճնշումներին: Վերջում տեղեկանքի ձևով նշվում է, որ ներկայումս Մամջիսե-Ջավախքում գործում են մոտ 15 հայկական հասարակական և բարեգործական կազմակերպություններ: Դրանց առաջնորդների մեծ մասը նախկինում՝ 1990-ական թթ., Ռուսաստանում զբաղվել է բիզնեսով: Սակայն 2000թ. նրանք եկել են Ջավախք և սկսել զբաղվել բարեգործությամբ: Հրապարակումը սարկազմով եզրափակում է, որ նրանցից ոմանք բացել են պարի դպրոցներ, որտեղ, սակայն, հայ երիտասարդներին սովորեցնում են կրակել¹:

Իսկ www.apsny.ge կայքէջը 2009թ. մարտի սկզբին, անդրադառնալով Երևանում Վրաստանի դեսպանատան առջև տեղի ունեցած ցույցին, վկայակոչում է Վրաստանի խորհրդարանի արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ Ակակիա Մինաշվիլուն, ըստ որի՝ «մարդկանց որոշակի խումբ ռուսական հատուկ ծառայությունների աջակցությամբ փորձում է ինչ-որ բան հրահրել, սակայն այդ ուղղությամբ որևէ տեղաշարժ չի նկատվում»²: Ակակիա Մինաշվիլին նշել է նաև, որ Հայաստանի և Վրաստանի միջև առկա են բարիդրացիական և կառուցողական հարաբերություններ, իսկ Մամջիսե-Ջավախքում յուրաքանչյուր քաղաքացի, անկախ իր էթնիկ պատկանելությունից, ապրում է խաղաղ և հանգիստ³:

Վրացական www.megianews.ge կայքէջը 2009թ. մարտի 13-ի հրապարակման մեջ նշում է, որ մարտի 10-ին Հայաստան է ժամանել ռուսական հատուկ պատվիրակություն՝ համոզելու պաշտոնական Երևանին, որ ներկայումս Վրաստանը թույլ է, իշխանությունները չեն վերահսկում երկրի տարածքները, ուստի եկել է ժամանակն ակտիվանալու վրացական ուղղությամբ: Համաձայն հրապարակման՝ պատվիրակությունը կազմված է եղել այնպիսի բարձրաստիճան պաշտոնյաներից, ինչպիսիք են ՌԴ զինված ուժերի սպառազինությունների ծառայության ղեկավար Վլադիմիր Պոպովինը, պաշտպանության փոխ-

¹ Путин предлагает Армении начать войну против Грузии

<http://abkhazeti.info/news/1233179553.php>; <http://www.medianews.ge/rus/news/15139.html>

² Российские службы пытаются что-то безуспешно спровоцировать в Самцхе-Джавахеги – депутат <http://www.apsny.ge/2009/pol/1236030430.php>

³ Նույն տեղում:

նախարար Դմիտրի Չուշկինը, Անվտանգության դաշնային ծառայության տնօրենի տեղակալ Սերգեյ Բուրավյովը և արտաքին գործերի նախարարի տեղակալներ Ալեքսանդր Մալտանովն ու Վլադիմիր Տիտովը: Հրապարակման մեջ նշվում է, որ եթե Երևանը սադրանքի գնա Վրաստանի նկատմամբ, ապա դա կհանգեցնի վերջինիս կողմից սանկցիաների կիրառմանը, իսկ դա ոչ այլ ինչ է, քան Հայաստանի շրջափակում: Իսկ Հայաստանի շրջափակումը մտնում է Ռուսաստանի պլանների մեջ, քանի որ վերջինս, վկայակոչելով հայ-ռուսական պայմանագիրը, ձեռնամուխ կլինի իր դաշնակցի ապաշրջափակմանը¹:

Ջավախքի ինտեգրման խնդիրները վրացական լրատվամիջոցներում

Ջավախքի վերաբերյալ ռացիոնալ մոտեցումները վրացական տեղեկատվական դաշտում վերաբերում են հիմնականում այդ երկրամասի ինտեգրման խնդրին: Գերիշխում է այն մտայնությունը, որ Ջավախքի հետ կապված բոլոր հիմնախնդիրները բխում են Վրաստանի շրջանակներում վերջինիս թույլ ինտեգրվածությունից: Այդ կերպ Ջավախքը ներկայացվում է որպես ոչ թե ազգայնականության կամ անջատականության օջախ, այլ Վրաստանի կազմում թույլ ինտեգրված շրջան, ինչից էլ բխում են մյուս հիմնախնդիրները՝ լեզվական, սոցիալ-տնտեսական և այլն: Հետևաբար, Ջավախքի հիմնախնդիրների լուծման բանալին Վրաստանի կազմում նրա թույլ ինտեգրվածության հաղթահարումն է:

2005թ. դեկտեմբերին www.apsny.ge կայքէջում հրապարակվեց «Սամցխե-Ջավախքում չկա անջատականություն» վերտառությամբ հոդվածը: Հրապարակման մեջ հաղորդվում է այն մասին, որ Մարդկային ռեսուրսների զարգացման հիմնադրամը ԵԱՀԿ աջակցությամբ Սամցխե-Ջավախքում իրականացնում է «Ազգամիջյան հարաբերությունների կառավարումը Սամցխե-Ջավախքում» նախագիծը: Ինչպես հաղորդում է հրապարակումը, մեկ տարվա ինտենսիվ աշխատանքը պարզ ցույց է տալիս, որ «Ջավախքում չկա անջատականության որևէ նշան, թեև կան հսկայական քանակությամբ խնդիրներ, որոնց լուծումը պետք է իրականանա կառուցողական և քաղաքակիրթ մեթոդներով»²:

Ըստ հրապարակման՝ նախագծի կարևորագույն ձեռքբերումներից է «Ազգամիջյան հարաբերությունների էթիկայի վարքականոնի» մշակումը, որի կիրառումը կնպաստի առկա հիմնախնդիրների արդյունավետ լուծմանն ու Սամցխե-Ջավախքի ինտեգրմանը Վրաստանի կազմում: Հրապարակման մեջ ներկայացվում է վերոհիշյալ վարքականոնի տեքստն ամբողջությամբ, որից կարելի է առանձնացնել հետևյալ մի քանի դրույթները.

¹ Россия пытается спровоцировать Армению против Грузии
<http://www.medianews.ge/rus/news/16160.html>

² В Самцхе-Джавахети нет сепаратизма <http://www.apsny.ge/analytics/1134006438.php>

- վրացի և հայ քաղաքացիները պարտավոր են հարգանքով վերաբերվել միմյանց և այլոց լեզվական, կրոնական, պատմամշակութային և այլ արժեքներին: Միասին նրանք պետք է հոգ տանեն այդ արժեքների բազմազանության պահպանման, ինչպես նաև էթնոսների միջև երկխոսության զարգացման մասին:
- Վրաստանի քաղաքացիները պարտավոր են օգնել էթնիկ փոքրամասնության ներկայացուցիչներին (տվյալ դեպքում՝ հայերին) պետական լեզուն յուրացնելու հարցում, որպեսզի նրանք ունենան աշխատանքի անցնելու և մասնագիտական ինքնաիրականացման, ինչպես նաև երկրի կյանքին լիարժեք մասնակցելու հնարավորություն: Միևնույն ժամանակ, Վրաստանի քաղաքացիները չպետք է խտրականության ենթարկեն հայ բնակչության ներկայացուցիչներին կենցաղային կամ պետական մակարդակներում:
- Մամջիսե-Ջավախքում բնակվող վրացի և հայ քաղաքացիները միասին պետք է հոգ տանեն տարածաշրջանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման մասին:
- Վրացի և հայ քաղաքացիները պետք է առաջնորդվեն այնպիսի արժեքներով, ինչպիսիք են ժողովրդավարությունը, քաղաքացիությունը, հանդուրժողականությունը, արժանապատվությունը, հումանիզմը և մարդու իրավունքները¹:

Ջավախքի թույլ ինտեգրվածությունն առաջին հերթին բխում է լեզվական անջրպետից՝ ջավախքցիների վրացերենի չիմացությունից: Այս խնդրում, համաձայն վրացական տեղեկատվության, մեղքի մեծ բաժին ունի վրացական կառավարությունը: 2008թ. վերջին հարցազրույց տալով Վրաստանի հանրային հեռուստատեսության «Մոսմբե» ծրագրին (որը հեռարձակվում է նաև ազգային փոքրամասնությունների լեզուներով)՝ Վրաստանի նախագահ Մ.Սահակաշվիլին ասաց, որ վրացական կառավարությունը պարտադիր կերպով պետք է ուժեղացնի վրացերենի ուսուցումը ազգային փոքրամասնություններով բնակեցված տարածքներում՝ Ջավախքում, Քվեմո-Քարթլիում և այլուր²: Այդ գործընթացը մինչ օրս, ըստ Վրաստանի նախագահի, խիստ կաղացել է՝ չնայած իր կոչերին և բազմաթիվ ցուցումներին: Հարցազրույցում Մ.Սահակաշվիլին նաև նշել է, որ իր հանձնարարությամբ կրթարձրացվեն ազգային փոքրամասնություններով բնակեցված վայրերում աշխատող մանկավարժների աշխատավարձերը: Միևնույն ժամանակ, ըստ Վրաստանի նախագահի, ազգային փոք-

¹ В Самцхе-Джавахети нет сепаратизма <http://www.apsny.ge/analytics/1134006438.php>
<http://www.apsny.ge/analytics/11340064382.php>

² Саакашвили обещает усилить интеграцию этнических меньшинств http://www.newsgeorgia.ru/official_statement/20081223/151074536.html; <http://abkhazeti.info/news/1230062102.php>

րամասնությունների ներկայացուցիչները պետք է օգտվեն որոշակի արտոնություններից բուհեր ընդունվելիս: Չի կարելի քննություններ հանձնելիս նրանց համար սահմանել այն չափանիշները, որոնք սահմանվում են վրացի դիմորդների համար: Վերոհիշյալ հարցազրույցում Մ.Սահակաշվիլին կարևորել է նաև տարբեր ազգային ընդհանրությունների միջև փոխադարձ մշակութային շփումների ակտիվացումը՝ վերջում ավելացնելով. «Մեր բազմամշակութայնությունը, մեր բազմէթնիկությունը մեր թուլությունը չէ, այլ Վրաստանի ամենամեծ հարստությունը: Այն Վրաստանի ամենամեծ ուժն է»¹:

Վրացական տեղեկատվությունը Ջավախքի թույլ ինտեգրվածության համատեքստում է դիտում նաև այնտեղ առկա սոցիալ-տնտեսական խնդիրները: Ըստ վրացական լրատվամիջոցների՝ Ջավախքի տնտեսապես թույլ զարգացածությունը և ցածր կենսամակարդակը բխում են երկրամասի մեկուսացումից, ինչն էլ իր հերթին բխում է ենթակառուցվածքների (ճանապարհներ, գազամատակարարման համակարգ, էլեկտրահամակարգ և այլն) թույլ զարգացածությունից: Վրացական տեղեկատվական դաշտում գերիշխող է այն մտայնությունը, որ Վրաստանի իշխանությունները քաջ գիտակցում են Ջավախքի մեկուսացման խնդիրը և անում են հնարավորը՝ այն հաղթահարելու համար: Այս ամենի համատեքստում հատկանշական են վրացական լրատվամիջոցներում բերված Վրաստանի նախագահ Մ.Սահակաշվիլու խոսքերը, որը վերջինս արտասանել է Ախալքալաքում 2006թ. ապրիլին՝ Ախալքալաք-Ախալցխա ճանապարհի շինարարության բացման ժամանակ: Վրաստանի նախագահը նախ հայտարարել է, որ ուշ աշնանը կսկսվի նաև Ախալքալաք-Թբիլիսի ավտոճանապարհի շինարարությունը. «Սա նշանակում է, որ մեկ ընդմիջտ վերջ կտրվի Ջավախքի աշխարհագրական մեկուսացմանը: Սա նշանակում է, որ գյուղացիները այստեղից կարող են ազատորեն տեղափոխել մթերքը: Սա նշանակում է, որ այստեղ կգա ավելի շատ բիզնես, այստեղ կլինի ավելի շատ տարանցում... Ճանապարհներ և զարգացում՝ սա է գլխավորը, որ այժմ պետք է Ջավախքին»²:

Այսպիսով, վրացական տեղեկատվական դաշտում Ջավախքի վերաբերյալ առկա են ինչպես կառուցողական, այնպես էլ ապակառուցողական հրապարակումներ: Ապակառուցողական հրապարակումներում տեղ են գտնում հակահայկական բնույթի նյութեր, ինչպես նաև Ջավախքն օգտագործվում է Ռուսաստանի դեմ տեղեկատվական-քարոզչական պատերազմում: Իսկ կառուցողական բնույթի հրապարակումներում արժարժվում են Վրաստանի կազմում Ջավախքի ինտեգրման և այդ համատեքստում լեզվական, սոցիալ-տնտեսական և այլ խնդիրներ:

¹Նույն տեղում:

²М.Саакашвили: Строительство новых дорог покончит с изоляцией Джавахети <http://www.civil.ge/rus/article.php?id=10618&search=%C4%E6%E0%E2%E0%F5%E5%F2%E8>